



Sağlık Bilimlerinde Covid-19 ve Etik

Merve Nur Koçak Öztürk¹ , Ayşenur Daldaban Berberoğlu¹ 

¹ İstanbul Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Tıp Tarihi ve Etik Anabilim Dalı, İstanbul, Türkiye

ORCID: M.N.K.Ö. 0000-0002-8496-7563; A.D.B. 0000-0002-9374-2593

Sorumlu Yazar/Corresponding Author:

Ayşenur Daldaban Berberoğlu,
İstanbul Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Tıp Tarihi ve Etik Anabilim Dalı, İstanbul, Türkiye
E-posta: ayse.dal.95@hotmail.com

Atf/Citation: Kocak Ozturk MN, Daldaban Berberoğlu A. Sağlık Bilimlerinde Covid-19 ve Etik. Sağlık Bilimlerinde İleri Araştırmalar Dergisi 2021; 4(Suppl.1): S113-S115.

Alanında uzman birçok ismin katıldığı ve toplam üç farklı oturumdan oluşan “Sağlık Bilimlerinde COVID-19 ve Etik” başlıklı bilimsel toplantı 22 Mayıs 2021 tarihinde İstanbul Üniversitesi’nde çevrimiçi olarak gerçekleştirildi. Toplantının açılışını İÜ İstanbul Tıp Fakültesi, Tıp Tarihi ve Etik AD başkanı ve aynı zamanda BAP projesinin yürütücüsü Prof. Dr. İlhan İlkılıç yaptı. Konuşmasında böylesi bir toplantının pandemi süresince Türkiye’de ilk defa gerçekleştirildiğini vurgulayan İlkılıç, toplantının interdisipliner yapısına dikkat çekti. İÜ BAP koordinatörü Prof. Dr. Ayşe Erol ve SBE müdürü Prof. Dr. Zeynep Karakaş ve ardından İÜ İTF dekanı Prof. Dr. Tufan Tükek açılış konuşmalarını yaptı. Son açılış konuşmasını yapan İÜ Rektörü Prof. Dr. Mahmut Ak İstanbul Üniversitesi’nin COVID-19 pandemisi süresince uygulanan kısıtlamalara rağmen bilimsel çalışmalardan geri kalmadığını, yeni uygulamalara hızla uyum sağlayıp ilmi üretime devam ettiğini ifade etti.

Toplantı, HASUDER başkanı Prof. Dr. Pınar Okyay’ın “COVID-19 Pandemisinin Mevcut Durum ve Gelecek Öngörülleri” başlıklı sunumu ile başladı. Okyay sunumunda, COVID-19 pandemisinin yok-

sullukları arttırdığını ve çözülmesi gereken eşitsizliklere yol açtığını ifade ederken, yeni bir düzen düşünüp, yaşam alanlarındaki değişikliklerin organize edilmesine ve daha yeşil bir düzene ihtiyaç duyulduğuna vurgu yaptı. Bu minvalde bütün eşitsizliklerle mücadele eden bir dünya toplumu olunması gerektiğinin altını çizdi.

Toplam üç farklı oturumdan oluşan bilimsel toplantı, Prof. Dr. Halim İşsever’in başkanlığında “COVID-19 Pandemisinde Sağlık Alanlarındaki Etik Sorunlar” başlıklı birinci oturum ile başladı.

Bu oturumda sağlık alanında çalışan farklı meslek gruplarını içerecek şekilde, COVID-19 pandemisi sürecine yönelik değerlendirmeler yapıldı ve sorun alanları tespit edildi. Sağlık Bakanlığı Koronavirüs Bilim Kurulu Üyesi Prof. Dr. Recep Öztürk “COVID-19 Pandemisinin Tıbbi Açısından ve Enfeksiyon Hastalıkları Bağlamında Güncel Değerlendirilmesi” başlıklı konuşmasında, henüz bir antiviral tedavisi olmayan virüsün Dünya’yı bir süre daha etkileyeceğini aktardı ve salgının ilk dönemlerinde kurulan bilim kurulunun önemine dikkat çekti. Bir sonraki “COVID-19 Pandemisinde Halk Sağlığı Alanında



Etik Sorunlar” başlıklı bildiri sunan Prof. Dr. Selma Karabey *tek sağlık* yaklaşımının önemini vurguladı. Salgından önceki yaşantıya geri döndüğü takdirde de yeni pandemilerin kaçınılmaz olabileceğini aktaran Karabey, ancak daha yeşil ve sağlıklı bir toparlanma stratejisiyle gelecek pandemilerin etkisini azaltılabileceğini savundu.

Prof. Dr. Perihan Ergin Özcan tarafından moderörlüğü yapılan oturumda ilk konuşmacı olarak, Prof. Dr. Özen Onur Doğan “COVID-19 Pandemi Döneminde Diş Hekimliğinde Yeni Normaller” adlı sunumunda pandemi sürecinde Türkiye’de diş hekimliği alanında yaşanan etik sorunları ve diş hekimliği eğitimindeki mevcut durumu aktardı. Konuşmasında mevcut sağlık sistemlerinin böyle bir krize cevap verebilmesi, diş hekimliği hizmetlerinde kapsamlı önleme ve kontrol stratejilerine, sağlık enformasyon sistemlerinin aktif kullanılmasına, diş hekimliği eğitiminde eğitim ve öğretim faaliyetlerinin ve metotlarının gözden geçirilmesine, topluma yönelik ağız diş sağlığı program ve çalışmalarının, toplumun sağlık ihtiyaçları dikkate alınarak etik ilkeler doğrultusunda yeniden düzenlenmesine ihtiyaç olduğunu kaydetti.

Bilimsel toplantı Prof. Dr. Melek Nihal Esin’in “COVID-19 Pandemisi Hemşirelik Bakımına Yansıyan Etik Sorunlar” adlı sunumunda pandemi sürecinde hemşirelik alanında yaşanan problemleri ve etik sorunları ele almasıyla devam etti. Esin, hemşireler karmaşık ve güç teşhis, tedavi ve bakım süreçlerinde, hasta ve yakınları ile iletişimde, çalışma ortamında hasta ve kendisinin güvenliğini sağlamada, kaynakları kullanırken, acil kararlar verirken, hasta ve sağlam bireylere danışmanlık ve eğitim verirken ve çalıştığı kurumun prosedürlerini sürdürürken etik ikilemler yaşadıklarını vurguladı. Bu konu ile ilgili olarak etik rehberler hazırlanmalı, ulusal bir etik konseyi kurulmalı, hemşirelerin etik danışmanlık alabileceği kaynaklar sağlanmalı, ekip tartışma ortamları düzenlenmeli diyen Esin hemşirelerin psikososyal sağlamlılıklarını geliştirmek için programlar düzenlenmesi gerektiğini savundu. Ayrıca hemşirelerin de pandemi sürecinde kurulmuş olan bilim kurulunda yer alması gerektiğinin altını çizdi.

Konuşmalar ikinci oturumun son başkanlığını yapan Prof. Dr. Alper Baran’ın takdimi ile devam etti.

Bir başka önemli sağlık dalı olan Eczacılık alanını temsil eden Doç. Dr. İlkyay Alp Yıldırım “COVID-19 Pandemisinde Eczacılık Hizmetleri: Neler Yapıldı? Neler Yapılabilir?” başlıklı sunumunda pandemi sürecinde eczacılık alanındaki problemlerden ve etik sorunlardan bahseden İlkyay, bu süreçte yüksek potansiyeli ve birikimi olan eczacılardan yeterince faydalanılmadığını vurguladı.

Bu oturumun son konuşmalarını ise veterinerlik alanından Prof. Dr. Fatma Alev Kaymaz ve Dr. Öğr. Üyesi Altan Armutak gerçekleştirdi. Hayvanlara COVID-19 bulaşları ve hayvanların tedavi süreçleri hakkında bilgi veren Kaymaz ile Armutak veteriner hekimlerin bu süreçte yaşadıkları zorluklara vurgu yaptı. Çok sayıda evcil hayvanların bu süreçte sokağa terk edildiğini aktaran Kaymaz’ın tespitlerinden sonra, Armutak veteriner hekimlerin bir sağlıkçı olarak görülmemesini eleştirdi. COVID-19 döneminde dayanışma bilinciyle çalışma istekleri olan hekimlerin, bu isteklerinin karşılık göremediğini vurgulayan Armutak, 35 bin veteriner hekimin sağlıkçı olarak görülmeyi talep ettiğini ve tek sağlık kavramının aynı zamanda tek sağlık sistemini de içermesi gerektiğini belirtti.

“COVID-19 Pandemisinde Sağlık Alanında Yaşanan Etik Sorunların Beşeri ve Sosyal Bilimler Açısından Değerlendirilmesi” başlıklı İkinci oturum, oturum başkanı Prof. Dr. Semra Özdemir ve Prof. Dr. Eray Yurtseven’in selamlama konuşmaları ile başladı. Bu oturumun ilk bildirisini aynı zamanda proje yürütücüsü olan Prof. Dr. İlhan İlkılıç sundu. “COVID-19 Pandemisinin Etik Açısından Değerlendirilmesi” başlıklı sunumunda İlkılıç, COVID-19 pandemisi çerçevesindeki halk sağlığı alanındaki karar ve yaptırımların, hukuken meşru, ekonomik açıdan gerçekçi, sosyal olarak kabul edilebilir, etik açıdan gerekçelendirilebilir ve argümanlarla savunabilir çözümlerini içermesi gerektiğini kaydetti. Konuşmasına topluma karşı şeffaf olunması gerektiğini vurgulayarak devam eden İlkılıç, alanda oluşturulan kurullarda konunun uzmanı alan etikçilerin de yer alması gerektiğinin altını çizdi. Bu bağlamda Sağlık Bakanlığı’na danışmanlık görevi yürüten Bilim Kurulu ve Toplum Bilimler Kurulu’nda bir etikçinin olmamasının kabul edilemez olduğunu vurguladı. Daha sonra Prof. Dr. Sevtap Metin “COVID-19 Pandemi-

sinin Etik Açından Genel Değerlendirmesi” başlıklı tebliğini sundu. Bu bildiriye Metin, aşı zorunluluğu hakkında açıklamalarda bulundu. Zorunlu aşı gibi tıbbi bir müdahale için bu durumun açık bir şekilde yasada yer alması gerektiğini vurguladı. Orantılılık, gereklilik ve elverişlilik ilkelerine değinen Metin, bu kıstasların varlığının zorunlu aşı durumunu meşru kılabileceğini kaydetti.

Sosyal bilimler çerçevesinde gerçekleştirilen bu konuşmalar daha sonra din sosyolojisi alanından Prof. Dr. Kemal Ataman ve psikiyatri alanından Dr. Öğr. Üyesi Irmak Polat’ın bildirimleri ile devam etti. Aynı zamanda Toplum Bilimleri Kurulu üyesi olan Ataman “Risk toplumundan, Kriz toplumuna: COVID-19 Pandemisinin Gündelik ve Dini Hayata Etkisi” başlıklı bildirisini aktardıktan sonra Polat, “Pandemide Damgalanmanın Psikososyal Boyutu ve Çıkarımlar” başlıklı konuşmasını gerçekleştirdi. Her iki isim de ilahiyat ve psikiyatri alanlarının bir etik toplantısında tartışılmasının önemini vurguladı.

Prof. Dr. M. Nihal Esin’in moderatörlüğünü gerçekleştirdiği bilimsel toplantının son oturumunda ‘COVID-19 Pandemisi İle Mücadelede Etik Sorunlar: Pandemi Etiği ve Yoğun Bakım Etiği Bağlamında Ülkemizdeki COVID-19 Pandemisi İle Mücadelenin Normatif Analizi ve Sağlık Hizmetleri İçin Etik Ortayasyonun Oluşturulması’ başlıklı ve 36837 Proje numarasına sahip İÜ BAP güdümlü projesinin elde edilen ilk sonuçları projede yer alan lisansüstü öğrencileri tarafından katılımcılara sunuldu. Proje ekibinden Ayşenur Daldaban Berberoğlu ve Tuğba Doğan’ın “COVID-19 Pandemisinde Bir Halk Sağlığı Önlemi Olarak Sokağa Çıkma Yasağı Kısıtlamalarının Etik Açından Değerlendirilmesi” başlıklı bildiriye sun-

duktan sonra Dr. Esra Aksoy de Merve Nur Koçak Öztürk tarafından “Triyaj Kararları için Klinik-Etik Rehberlerin Normatif analizi ve Etik Açından Değerlendirilmesi” başlıklı konuşma gerçekleştirildi. En son olarak ise Dr. Orhan Önder ve Dr. Abdullah Uçar’ın “Türkiye’de COVID-19 Aşısı Dağıtımının Etik Açından Değerlendirilmesi” başlıklı bildiriye sunması ile oturum tamamlandı. Son bildiriye sonra Dr. Orhan Önder, projenin internet sayfası olan <https://www.covid19ethics.com> sayfasının tanıtımını gerçekleştirdi. Toplantı Prof. Dr. İlhan İlkılıç’ın kapanış konuşmasıyla sona erdi. İlkılıç kapanış konuşmasında Covid-19 Pandemisinin tüm toplumu etkilediği için tabi bilimler kadar etik alanında da çözülmesi gereken sorunları doğurduğunu ve bu sorunları anlamak ve çözmek için tabi, sosyal ve beşeri bilimlerin birlikte çalışması gerektiğini vurguladı. Bu konseptle ilk defa düzenlenen böylesi bir toplantıda ülkemizin ihtiyaçları doğrultusunda anlamlı ve önemli bir adım atıldığını vurgulayarak konuşmasını bitirdi. Yukarıdaki tüm konuşmalar Youtube’ ta ki İstanbul Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Tıp Tarihi ve Etik Anabilim Dalı lisansüstü öğrencilerine ait www.youtube.com/channel/UCOKa4Rkocd-GW944F9gir0yw/videos adresli kanaldan izlenebilir.

Finansal Destek: Bu çalışma İstanbul Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinasyon Birimi tarafından desteklenmiştir. Proje numarası: 36837, Proje Başlığı: Covid-19 Pandemisiyle Mücadelede Etik Sorunlar.

Financial Disclosure: This study was funded by Scientific Research Projects Coordination Unit of Istanbul University. Project number: 36837. Project title: Ethical Issues in Combating the Covid-19 Pandemic.

